

Poques dates han estat tan recordades, esmentades i adduïdes a Catalunya com l'11 de setembre de 1714, ni cap altra ha estat tan poc interpretada i sentida de maneres tan diferents i tan mal compresa. A aquesta vaguetat i indefinició voldria contraposar-hi les llums que alguna precisió històrica i unes reflexions juridicofilosòfiques hi puguin aportar. Es tracta d'ajudar a concretar el significat de l'esdeveniment, tant quant a l'època en què es produïren els fets com pel que es refereix a les conseqüències que ara se'n poden extreure.

Text de Victor Ferro.

Per què si no hi tenien *res a guanyar*, van lluitar els defensors de Barcelona l'11 de setembre de 1714? Potser la resposta ens la podria donar, en part, la indagació de les idees subjacents a la causa que amb tanta vehemència havien fet seva.

La causa vençuda. En començar la disputa dinàstica, feia un cert temps que s'enfrontaven a Europa dues doctrines rivals. La tradicional, i fins aleshores predominant, afirmava que els reis i altres titulars de la jurisdicció suprema, tot i l'exaltada posició que ocupaven en l'estructura política, no gaudien necessàriament del monopoli total i incondicionat de la producció del dret positiu ni, en conseqüència, podien arrogar-se discrecionalment una potestat omnímoda sobre la vida, la llibertat, l'honor i els béns dels seus súbdits. Aquesta és la doctrina pactista, que competia, des del primer terç del segle XVII, amb una altra: la del poder *absolut*. Aquesta darre-

Què pot significar ara l'11 de Setembre?

ra: la doctrina pactista mateixa ho admetia en situacions extraordinàries i imprevistes, a vegades amb frens i limitacions institucionals (com succeïa a Catalunya, on el rei podia emetre crides contra constitucions només en determinats casos i subjectes en definitiva al vistiplau de la cort general). La novetat consistí en l'adopció, com a procediment legislatiu general i ordinari, de la sanció unilateral per part del sobirà. Segons el dogma dit per aquesta raó *absolutisme*, el jutge-legislador estaria *per la natura* mateixa del seu ofici deslligat (*absolutus*) de tota llei positiva humana, encara que aquesta fos objecte d'un pacte.

La nova definició de la sobirania, ja no com a adjectivació del poder sinó ara com a poder substantiu, implicava,

doncs, en gràcia al lliure i eficaç exercici de l'autoritat i les potestats públiques, la facultat intrínsecament il·limitada de fer tot el necessari per a complir-ne les finalitats. I bé que la nova doctrina reconeixia l'autoritat suprema dels drets diví, natural i de gentes i, per consegüent, la força obligatòria dels pactes, el sobirà podia sempre desentendre-se'n en tot o en part quan entenia que havia desaparegut la raó que els justificava. Restaven així, en la pràctica, com a únic sostre del seu arbitri, la religió i la moral, i, com a sanció, només la imposada per Déu en l'altra vida.

Els termes del conflicte. Vet ací, sens minva d'altres aspectes abans al·ludits, el crec que decisiu component ide-

“Els catalans que prengueren la decisió de resistir sabien de feia temps -ho havien experimentat en carn pròpia en els germans de la Catalunya septentrional- què podien esperar del besnèt del Rei Cristianíssim (...) qui es pogué dir efímerament (1700-1707) Felip IV d’Aragó, de València, de Mallorca i de Sardenya, comte de Barcelona, Rosselló i Cerdanya [sic] i molt de temps més, i sense dubte molt més a gust, Felip V de Castella”.

ològicopolític, si no de la decisió de lluitar fins al final, sí de la no per això menys heroica d’oferir una última resistència desesperada i, en termes estrictament militars, irracional, com a testimoni del rebuig extrem d’un regiment inadmissible. Perquè els catalans que la prengueren sabien de feia temps –ho havien experimentat en carn pròpia en els germans de la Catalunya septentrional– què podien esperar del besnèt del Rei Cristianíssim, sense que calgués que els ho recordessin escrits com la traducció castellana publicada feia pocs anys a Barcelona dels *Soupirs de la France esclave* ni que els ho confirmés més d’una manifestació o actuació de qui es pogué dir efímerament (1700-1707) Felip IV d’Aragó, de València, de Mallorca i de Sardenya, comte de Barcelona, Rosselló i Cerdanya [sic] i molt de temps més, i sens dubte molt més a gust, Felip V de Castella.

Però aquesta radical presa de posició tenia a més un real i precís rerefons jurídicopolític, que la per tants conceptes deplorable historiografia moderna sobre el tema sol no esmentar. Felip, constituïnt-se, no en sobirà que vol reformar el regiment d’uns *regnes rebels recuperats*

(que fins aleshores havia tractat com a propis), sinó només d’un país que li era romàs fidel, al qual desitja incorporar uns *regnes enemics conquerits* (i que, per tant, tracta ara com a estrangers), ja havia declarat, pel decret de 29 de juny 1707, que els regnes d’Aragó i de València i tots els seus habitants havien perdut, per la seva rebel·lia i infidelitat, tots els furs, privilegis, exempcions i llibertats de què abans gaudien. Aquesta decisió la prenia, tant en virtut del “*dominio absoluto*” que, segons diu, ja hi tenia, com pel “*justo derecho de conquista que de ellos han hecho últimamente mis armas*”. Afegí que ho feia en ús d’“*uno de los principales atributos de la soberanía*”, és a dir, “*la imposición y derogación de leyes [...] con la variación de los tiempos y mudanza de costumbres*” [...] En què quedem?, ho fa com a conqueridor (i no sé de cap paral·lel a aquesta sorprenent aplicació del dret de conquesta com a resultat d’una guerra intestina, hipotèticament justa, dins un regne cristià d’Europa) o encara en qualitat de sobirà dels regnes vençuts? És clar que, si ja pensa en la sobirania castellana ... Cal dir que els assessors jurídics del monarca no anaren massa fins en aquesta

ocasió. Pot ser significatiu que dos anys després s'admetessin procuradors d'Aragó i València a les corts de Castella?

Més clar i inequívoc en la intenció—encara que no millor des del punt de vista tècnic—és el decret de 15 de juliol 1707, pel qual Felip extingí (amb una llei castellana) el consell reial de la Corona d'Aragó, abolí la cancelleria comuna, conducte pel qual es manifestà durant segles la voluntat jurídica eficaç del seu monarca, i disposà que “*todos los negocios del continente de España que corrían por su dirección se gobiernen por el Consejo y la Cámara [de Castella]*”, als quals hom encarrega la cura d’“*estas dependencias*” (assumptes). Es preveia que els de Sardanya i Mallorca s'afegirien als administrats pel Consell d'Itàlia, quan fossin ocupades (o conquerides?).

Per aquesta disposició, radicalment incompatible no sols amb les obligacions de sobirà dels països afectats sinó amb la condició mateixa de tal, renunciava definitivament a actuar en el futur en qualitat de monarca dels seus regnes mediterranis, en tallar-se irrevocablement la possibilitat de continuar fent-ho, i abdicava implícitament la Corona d'Aragó, tot annexant-ne (d'una manera ben anòmala) els peninsulars a la de Castella i, dintre d'aquesta, als anomenats Regnes de Castella i Lleó. És aqueix, i no els decrets de nova planta de cada un d'ells (que el suposen) l'acte amb què s'arrabassà subrepticiament la sobirania als regnes orientals de la Península, pel procediment indirecte de sotmetre'ls al tribunal suprem d'un altre regne de la monarquia.

La nova doctrina suplantà, doncs, a partir de 1714 al nostre país, per la força de les armes, la doctrina pactista. Cal, però, no confondre, com semblen fer-ho el catalanisme clàssic i els qui tàcitament el perllonguen, la pèrdua del nostre sistema pactista amb la destrucció de la nostra entitat sobirana, com la de tots els altres regnes de la Corona d'Aragó, dintre les institucions comunes de la qual perdurava. Si es pot sostenir que tal vegada molts catalans van anar massa de pressa el 1705 en subscriure l'aliança amb Àustria i les potències marítimes i que potser hauria estat millor no preci-

pitarse i mirar d'entendre's amb la nova dinastia, és evident que, després de 1707, sabien molt bé que no els restava altre partit honorable que lluitar *pro aris et focis*, anessin bé o malament les coses.

La derrota acceptada. A la perplexitat que podien ocasionar les imperfeccions (o la murrieria) dels decrets de 1707, i l'annexió implícita als Regnes de Castella i Lleó, com altres tantes províncies (des d'aleshores, el títols reials d'Aragó se situen institucionalment al mateix nivell dels de rei de Toledo, de Granada, de Sevilla o de Múrcia; prime-

ra versió d’“*España y sus regiones*” i del “*café para todos*”), se sumà el fet que els antics regnes foren sotmesos a règims particulars, les “noves plantes” respectives, conformement als quals sobrevisqueren —fora de València— durant encara molts anys gran part de les anteriors institucions i normes públiques i gairebé totes les privades (l'absolutisme, intransigent amb tot allò que podia constituir un obstacle a l'exercici incontrolat del poder suprem, no era pas, però, uniformista), només, però, com a expressament empeltades i subsumides en el tronc únic de l'ordenament castellanoleonès.

El decret de Nova Planta de l'Audiència de Catalunya és prou clar en aquest respecte: “*En todo lo demás que no estaba prevenido... mando se observen las constituciones que antes había en Cata-*

luña, entendiéndose que son de nuevo establecidas por este decreto y que tienen la misma fuerza y vigor que lo individual mandado en él. (Art. 42)”. Com és prou sabut, això permeté, durant el període següent, la vigència *material* de la gran massa del dret del país, penal, processal, civil i mercantil, i de bona part de l'administratiu, substancialment intactes, fins que, després de successives retallades, que començaren amb el Codi de Comerç de 1829, i finalment, mercès a la Compilació del Dret Civil Especial de Catalunya (Llei de 21 juliol 1960) ha cessat d'existir també materialment.

Aquesta supervivència parcial —però, doncs, merament material— de normes i institucions pròpies, cada vegada més esquifida, tanmateix, sota el sistema constitucional, mercès a la codificació i la legislació general, contribuï, sens dubte, a fer que a la llarga es confonguessin aquestes dues conseqüències tan diferents dels decrets de 1707-1716: la pèrdua de la substantivitat jurídica (sobirania, estatalitat o com vulgueu dir-ne) i la implantació d'un règim absolutista com a part d'un altre estat, que comprenia, recordem-ho, fins a 1841 tot el que avui és Espanya menys Navarra.

Més tard, els objectius minimalistes perseguits en l'estratègia dels corrents majoritaris del catalanisme, juntament amb l'escassíssima cultura —no parlem de la nul·la imaginació— jurídica i històrica que sempre els ha caracteritzat (ara mateix, sentim parlar alegrement de “federalisme”, “sobirania compartida” i fins i tot de “confederació”... *sense modificar l'actual Constitució!*) i amb els interessos i les preocupacions immediates dels partits —que no solen anar més enllà de les pròximes eleccions—, tot plegat, ajuda a explicar que ara, com a màxim, es remembri la pèrdua d'unes llibertats prou nebuloses i que ningú no coneix ni menys desitja recuperar, tot oblidant allò que tal vegada més podria interessar la majoria dels catalans d'avui dia: la pèrdua de l'estatalitat que, tot i que s'exercia en el marc d'institucions comunes amb els altres països de l'antiga Corona d'Aragó, i després també, durant dos segles escassos, amb la resta de la Monarquia d'Espanya, no era per això menys real.